

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**S. Augustinus, Episcopus in Africa Hipponensis, Veritatis
Evangelico-Catholicæ In Potioribus Fidei Controversiis
Testis Et Confessor, Contra Bellarminum Et Alios
Scriptores Papæos, antiquos pariter & ...**

Reiser, Anton

Francofvrti, 1678

Lib. III. cap. 12. & seqq. de Ecclesiæ invisibilitate

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72506)

& Bonorum Ecclesiæ communionem, auditum videlicet Verbi, & Sacramentorum inter alios usum corpori Ecclesiastico inhætere, adque illud cum cæteris pertinere videantur, communiterque, quamvis sensu non nisi æquivoco, in Ecclesiâ esse ab aliis dicantur. Sed alia etiam suppetunt loca, quibus idem clarius ex Augustino doceri potest, Bellarmino & hic laborem collectionis suscipiente. Ita enim porrò Sanctus Pater: *Si zizania sunt dicenda, quæ usq; in finem errore maligno perdurant, & foris multa sunt frumenta, & multa intus zizania.* Horum Augustini verborum hic videtur Bellarmino sensus esse, ut intelligatur, extra Ecclesiam multos esse hæreticos, videlicet manifestos, qui tandem convertantur ad Veram Fidem; & intus in ipsâ etiam Ecclesiâ multos esse occultos adhuc hæreticos, qui nunquam convertantur. Addi potest, imò debet ad Sensum Augustini ritè exprimentum, eos, qui adhuc extra Ecclesiâ videntur constituti, suo tamen tempore convertendi, in oculis Dei eorum conversionem prævidentis ad Ecclesiam pertinere; eos autem, qui in Ecclesiâ videntur esse, id est, in Ecclesiæ visibili corpore, *sola nimirum professione externâ*, ut ipse Bellarminus describit, tanquam membra quidem ejus, *sed arida & mortua*, ad Ecclesiam verè non pertinere, sicut zizania nullo planè modo ad Agrum pertinere dici possunt, id quod idem Augustinus alibi quoque luculenter exposuit, ibi inprimis, ubi Christi mentem descripsit ob exitum Judæ turbatam, hæc habens: *Hoc nobis Dominus significare suâ turbatione dignatus est, quod scilicet falsos fratres & illa Domini agrum zizania necesse sit usq; ad Messis tempus ita inter frumenta tolerare, ut quando ex eis aliqua separari etiam ante Messisurgens causa compellit, fieri hoc sine Ecclesiæ perturbatione non possit. Hanc perturbationem Sanctorum suorum per schismaticos & hæreticos futuram pronuncians Dominus quodam modo præfiguravit in seipso, cum exituro inde malo homine, & commixtionem frumenti, in qua diu fuerat toleratus, separatione apertissima relicto turbatus est, non carne, sed spiritu.* Alibi adhuc amplius hæc explicavit: *Sunt, qui propterea volunt esse Christiani, ut aut promereantur homines, à quibus temporalia expectant commodas; aut quia offendere nolunt, quos timent. Sed isti reprobi sunt, etsi ad tempus eos portat Ecclesia, sicut arca usq; ad tempus ventilationis paleam sustinet. Si non se correxerint, & propter futuram requiem sempiternam Christiani esse cœperint, in fine separabuntur. Nec sibi blandiantur, quod in arca esse possunt cum frumento Dei, quia in horreo cum illo non erunt; sed igni debito destinabuntur.* Maximas & solennes Evangelici Bellarmino debent gratias, quod Augustinum tam augustum Evangelicæ Veritatis Confessorem talibus multis & illustribus testimoniis sistere voluerit. Quamvis enim ea Evangelicis & quibusdam (Romano-) Catholicis, ut è principio capitis patet, voluerit opposita, suamque Sententiam nostræ contrariam, ipse tamen fateri debuit, differre eam in modo tantum loquendi, quem non potuit ita exprimere, ut non simul modum loquendi Evangelicis usitatum confirmaret; ipsaque hæcenus ostenderunt loca, Augustinum & hic planè nostrum esse.

Tract 61.
in Joh.

de catech.
rudibus;
c. 17.

CAPVT DVODECIMVM, & seqq.

DE

Ecclesiæ Invisibilitate & Deficibilitate.

VT, quod priorem hujus Controversiæ partem atinet, quid inter Evangelicos & Papiſtas in Quæſtione sit, à principio statim Lectori ob oculos ponatur, sciendum est, Sententiam Evangelicorum non esse, quasi Ecclesia nullo planè modo sit aut dici possit visibilis, sed quod ea possint incidere tempora, in quibus partim ob gravissimas persecutiones, partim ob plerorumque à Verâ Fide Apostasiam, quæ illas sequi ut plurimum solet, quandoque etiam antecedere, nullus visibilis eorum cœtus digito indice possit ostendi, qui toto corde & animo per Veram Fidem Deo adhærent, Eumque juxta revelatam in Verbo voluntatem ritè colunt & venerantur. Nostrum jam non est, hanc pluribus confirmare Sententiam, sed Instituti ratio id non tantum requirit, ut quæ Bellarminus contra Evangelicos pro Ecclesiæ perpetuâ visibilitate ex Augustino adducit, examini subiciamus, statumque Ecclesiæ non semel invisibilis contra Romanenses Opticos defendamus. Ad tria autem S. Scripturæ Oracula provocat, quæ Augustinum ad Ecclesiæ visibilitatem perpetuam trahere scribit, ex quibus primum est Davidicum, secundum Propheticum, tertium Evangelicum. Davidicum desumitur ex decimo & nono juxta Ebræos Psalmo, in quo *DEUS Soli in Cælo tabernaculum posuisse legitur*, quod Bellarminus è Vulgatâ, quæ dicitur, *Versione ita legit: quasi DEVS in Sole*

Sole suum posuisset tabernaculum, additque ita exponere Augustinum, quod *DEVS* in manifesto posuerit Ecclesiam, ut sicut Sol non potest omnino latere, ita nec Ecclesia possit abscondi. Ante omnia hic videndum, an ritè & sincerè Augustinum citaverit Bellarminus, & quid Augustinus constanter de hoc statuerit Oraculo. Constat autem, Eum præprimis tribus in locis illud tractare. Semel quidem in libro de *Cantico Novo*, si modo is genuinus est Augustini fœtus, ubi hæc extant: *Si quis Christum prædicat, attende & considera, qualem prædicet, ubi prædicet? Christus enim Veritas est, per Scripturas Sanctas prædicatur, non in angulis, non occultè, sed palàm, publicè. In Sole posuit tabernaculum suum, hoc est, in manifesto collocavit Ecclesiam suam.* Contra non unos hæreticorum, sed Manichæos, Arianos, Pelagianos, eorumque varios errores Augustinum hæc scripisse, patet ex sequentibus. Secundâ vice ad oraculum hoc Davidicum provocavit augustus Doctor eo in loco, quem Bellarminus citavit, sed aliis omninò verbis, nimirum sequentibus: *Credamus ante dictis de Christo, & videamus impleta esse, quæ ante-dicta sunt in Psalmo: Non sunt loquelæ, neque Sermones, quorum non audiantur voces eorum. Et ne forte & ipsa lingue venerint ad unum locum, & non potius donum Christi venerit ad omnes linguas, audi, quid sequatur: In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quare hoc? Quia in Sole posuit tabernaculum suum, id est, in manifesto Tabernaculum Ejus, Caro Ejus; Tabernaculum ejus, Ecclesia ejus. In Sole posita est, non est in Nocte, sed in die. Et in Tractatu super hanc Johannis Epistolam antecedente: Deus testes habere voluit homines, ut & homines habeant Deum testem. Vidimus, inquit Apostolus, & testes sumus. Vbi viderunt? In manifestatione. Quid est autem in manifestatione? In Sole, id est, in hæc Luce. Vnde autem potuit videri in Sole, qui fecit Solem? Nisi quia in Sole posuit tabernaculum suum, & Ipse tanquam Sponsus procedens de thalamo exiit ut Gigas ad currendam viam. Ille ante Solem, qui fecit Solem; Ille ante Luciferum, ante omnia sidera, ante omnes Angelos, verus Creator; quia omnia per ipsum facta sunt, & sine Ipso factum est nihil. Vt videretur oculis carnis, qui Solem vident, ipsum tabernaculum suum in Sole posuit, id est, carnem suam in manifestatione hujus Lucis ostendit. Eandem Sententiam alibi, in ipsa nimirum Enarratione hujus Psalmi, his expressit verbis: Dominus ut adversus regna temporalium errorum belligeraret, non Pacem, sed Gladium missurus in terram, in tempore, vel in manifestatione posuit tanquam militare habitaculum suum, hoc est, dispensationem incarnationis suæ. Hæc illis in locis ad hoc Oraculum Augustinus, semel de Ecclesiâ solum, tum de Ecclesiâ & carne Christi conjunctim, iterùm & bina vice de Incarnatione separatim. Notandum verò, Eum ibi, undè Bellarminus citavit, non solum de Ecclesiâ, sed & simul de Carne Christi Vatem regium explicasse, vel potius verba Ejus ad præsens Institutum accommodasse, quales testimoniorum utriusque Testamenti accommodationes, sicut in aliorum Patrum, ita Augustini etiam Scriptis, Tractationibus præsertim Homileticis, sæpius occurrere, neque ad Controversiarum Fidei discussionem admitti debere, nemo in hisce versatus est, qui nesciat, aut nescire possit. Et si omnia excutiamus loca, nullus erit, ubi non per accommodationem hoc Oraculum inveniatur à Sancto Patre adhibitum. Quia etiam non uno eodemque sensu & modo illud, id est, non ad unam rem eandemque constanter accommodavit, manifestum est, malè à Bellarmino factum, quod Augustini autoritate in hæc Quæstione ad perpetuam Ecclesiæ visibilitatem demonstrandam uti voluerit, præsertim, cum nullibi in locis jam citatis eam disertè Augustinus adseruerit, contrarium potius alibi satis apertè docens, ut in sequentibus postmodùm significabitur. Posito autem, eum ex hoc Oraculo voluisse perpetuam Ecclesiæ visibilitatem adstruere, nemo tamen ægrius ferre posset, si, quâ ratione Bellarmino liberum fuisse, supra vidimus, ut scriberet, Augustinum ex ignorantia Lingue Ebræe fuisse deceptum, hic etiam diceremus, Eum ex eadem ignorantia à Versione Vulgatâ deceptum & seductum fuisse, quo minus verum hujus Oraculi Sentum ad normam Textus Ebræi proposuerit. Potest autem id eò innocentius fieri, quo plures à proximo Sesqui-seculo Papæi Interpretes sunt, qui nobiscum quoad sensum Textus Ebræi consentiunt, non solum, qui ad totum Systema Biblicum suas ediderunt observationes, Iohannes Mariana, & Immanuel Saa, Tirinus, Esthius & novissimè Caricerius; vel qui ad præcipuas ejusdem partes Commentaria & Notas scripserunt, Eugubinus & Cajetanus, Iansenus & Maldonatus; sed & qui Plalterium in specie explanarunt, interque & post plerosque Muisius, quin & ipse Bellarminus, Sententiam, quam ex Augustino proposuit defendens quidem, at vi veritatis agnoscere coactus, in Ebræo haberi, Soli posuit tabernaculum in eis, id est, Deus posuit in Cælo tabernaculum*

lib. I. de
Rom.
Pontif.
cap. 10.

Bibl. S.
lib. III.
pag. 169.
conf. lib.
V. Annot.
160.
conf. Sixt.
ab Ama-
mâ. Anti-
Barb. Bibl.
lib. 3. pag.
m. 451.
segg.
Esa. II.
Mich. IV.
Dan. II.

Tract. I.
in Epist.
Joh.

*culum Soli, constituit Solem in Cælo tanquam in tabernaculo. Neque omitti hic debet Gro-
rius in plurimis papizans, qui & hic ad Textum Ebraei sentum provocavit. Pertinet
quoque huc, quod Sixtus Senensis, de usu & utilitate Expositionis Historiæ ac Mysti-
cæ agens, ex Augustino de Manichæis observavit, eos, cum ex imperitiâ Lingua Ebræa non
intelligerent literalem hujus Dicti sensum, convertisse se ad præsidia Allegoriæ Expositionis,
dicentes, Christum post Resurrectionem suam sine carne ad Patrem ascendisse, relicto corpore
suo intra ambitum Globi solaris, ut à nobis Caro ejus in Sole, tanquam in tabernaculo Domini
corporis adoraretur; cum tamen, ita judicat Sixtus, genuinus ac proprius ejus literæ Sen-
sus & Expositio sit, Deum posuisse Soli tabernaculum in Cælo, ex quo Sol ipse summo ma-
ne tanquam Sponsus è cubili progreditur, ostensurus splendorem vultus sui cunctis mor-
talibus.*

Sufficere hæc possunt ad primum è Psalterio Davidis Oraculum, sequitur nunc
Secundum, videlicet Propheticum, de quo Bellarminus ita: *Comparatur ecclesia Mon-
ti magno & conspicuo, qui nullo potest latere modo, juxta communem Hieronymi & Augustini
Expositionem. Tribus hoc oraculum nititur Vaticiniis, adeoque de singulis aliquid di-
cendum, ut ut duo priora juxta plerosque Interpretum conveniant, imò & à non pla-
nè nullis tertium addatur. Quia verò Bellarminus præter Hieronymum in primis etiam
Augustini autoritate militat, hinc audiendus est de primo Esaiæ Vaticinio Sanctus Pa-
ter, sequentia suis auditoribus contra Donatistas inculcans: *Esaias hesternâ die lectus est:
Quisquis vestrum vigilabat, non oculis tantum, nec aure corporis, sed aure cordis advertit:
Erit in novissimis diebus manifestus Mons domus Domini, paratus in cacumine mon-
tium. Quidam manifestum, quammons? Sed sunt & montes ignoti, quia in unâ parte ter-
rarum sunt positi. In partibus sunt illi montes. Ille autem mons non sic, quia implevit uni-
versam terræ faciem, & de illo dicitur, paratus in cacumine montium. Mons est super cacu-
mina omnium montium. Dixi, contra Donatistas hæc scripsisse & dixisse ad auditores
suos Augustinum, id quod in sequentibus proximè verbis apertissimè significat. Id
observasse, sufficiens responsum suppeditat is, qui controversias inter Catholicos &
Donatistas Augustini tempore agitata non ignorant, præsentique statui Ecclesiæ &
Controversiis inter Evangelicos hodiè & Papistas maximo animorum motu ferventi-
bus adplicare nõrunt. Nimirum constanter vel potius pertinaciter statuerunt Dona-
tistæ, Ecclesiam antehactoto orbe diffusam suo tempore ob crimina Cæcilianæ, Cartha-
ginensium Episcopi, eorumque, qui Ei adhæserunt, Eundemque contra gravissimas ac-
cusationes hic & ibi defenderunt, periisse, inque eâ tantum parte Africani orbis per-
mansisse, ubi Donatistæ suos cæteris contra verè Catholicos collegerunt. Sicut autem
in eo graviter errarunt, intolerabili schismate Ecclesiam scindentes, ita ab Augustino
in primis huic errori graviter fuit contra- itum & dictum, ostendente, Ecclesiam Christi
nondum ad tam angustos esse redactam terminos, ut non alibi etiam extra Africam,
imò in universo terrarum orbe habeat locum, utpote Monti supra omnium montium
cacumina posito similem, qui universam terræ faciem impleverit. Potuisse Augusti-
num hoc Oraculum suo contra Donatistas proposito absque magno Sensus literalis de-
trimento accommodare, suo adhuc tempore, qui ejus rei gnarus est, non illibenter fa-
tebitur. An verò idem fieri hodiè etiam posset contra eos, qui Donatistarum pre-
mere vestigia videntur, res esset discussione non adeò indigna, si id jam primariò age-
retur. Non desunt quidem è Doctoribus Papæis, qui Evangelicos Donatistarum ca-
stris adscribere non verentur. Sed si æquâ lance res hæc trutinetur, accusatio hæc pro-
pius ad ipsos accusatores propendere observabitur. Ut omnia silentio transmitta-
mus, quæ huc ab aliis dudum observata videbuntur pertinere, placet hic tantum ea Le-
ctori Veritatis studiose propinare, quæ post alios ad parallelum Michææ Vaticinium,
ante annos non adeò multos, *Castaneus*, Pictavorum in Galliâ Episcopus, *Hilarii* cla-
piss duodecim Seculis Successor, Exercitationibus Biblicis inseruisse legitur: *In novis-
simo dierum decursu, qui novæ legi dicatus est, erit Mons Vaticanus domus Domini, in quo
Rector Ecclesiæ ad Apostolorum limina mansit, præparatus à DEO in vertice Romanorum
montium, & sublimis super alios Urbis colles, tum sacrâ veneratione, etsi omnes Templis
abundè confiti sint, tum etiam, quod nullus eorum sit aliquantum Vaticano celsior, & flu-
ent ad cum gregatim piâ Peregrinatione lustrandum populi ex omnibus orbis terrarum tra-
ctibus. Quid putas, Lector optime, si Augustinus hæc suo tempore legisset, annon
pullum ex ovo Donati exclusum existimasset, omnia quam-maximè contra hos Mon-
tico-***

ticolas urfus, quæcunque contra Donatistarum Catholicismum particularem maximo cum orbis verè Catholici adplausu Victor gloriosus urgebat. Quidquid autem sit vel fiat de Augustinianæ hujus Vaticinii usu, ne dicam abusu, quo Bellarmini pro Ecclesiæ perpetuâ visibilitate argumentum militat; id certum est, augustum Doctorem eo alibi contra alios & alio sensu uti, ut ex sequentibus patebit. Certè *Leo Castrinus*, Doctör Salmanticensis, in suis ad Esaiam Commentariis varia ex Augustino collegit loca, quibus Vaticinium hoc ad longè alia accommodavit, nominatim verò & in specie ad CHRISTUM. Eminent inter ea, quod Sanctus Pater ibi scripsit, undè Bellarminus ad suæ opinionis confirmationem subsidia accersivit, Vaticinium Danielis cum Esaiano notanter conferens: *Lapis apud Danielem præcisus de monte sine manibus est Christus, præcisus de Regno Iudeorum sine opere maritali. Ille Lapis confregit omnia regna terrarum, omnes dominationes Idolorum. Crevit hic Lapis & factus est Mons magnus, id est, obtinuit Ejus Ecclesia omnes gentes, cum juxta id, quod promissum erat Abrahæ, in Semine Ejus benedictæ sint omnes gentes. Hic est Mons impletus universam faciem terræ, de quo Esaias.* Accedit alius Eiusdem alio ex libro locus: *Mons Domini Christus est secundum carnem, paratus super cacumen montium, quod omnes celsitudines eorum Ejus celsitudo transcendat.* Addit Commentator: *Nam montes Propheta & Patriarche appellantur, super quos positus dicitur Dominus, quod ab his prænuntiatus, & quod tanto intervallo CHRISTVS secundum carnem exsuperavit Moysen, omnium Prophetarum maximum, quanto majorem habet honorem Dominus familie, qui fecit ipsam domum, præ servo, qui præest familie.* Plura ejusdem Sancti Doctöris ad frequentia hujus Vaticinii verba ibidem cum aliorum Patrum testimoniis collecta non adscribo, utpote quæ non in alium, quàm hunc eunt sensum, quem egregius inter Papæos Scripturæ Interpretes *Arias Montanus*, in suo ad hoc Vaticinium Commentario expressit his inter alia verbis: *Quo die Christus, Christianique Evangelii Sermo Ierosolymis, Spiritu Sancto in Discipulos missus, clarificatus est, Civitas ipsa magna omnium gentium & nationum, quæ sub Cælo sunt, celebritate florebat, per quos visio Miraculo reifama, cum literis & rumoribus, tum certis nuntiis ad omnes orbis habitabilis partes emanavit, quæ multi ex omnibus gentibus permoti, Divinam illam Disciplinam & felicitatem optare, sperare, querere, atque expectare cæperunt, atque ab Apostolis Apostolorumque Discipulis & Sociis Orbem peragrantibus imbuti & instructi magno cum fructu acceperunt.* Et hoc est, quod *Gabriel Alvarez* ad hoc Oraculum breviter & nervosè indicavit, nimirum illud de fundatione Ecclesiæ & vocatione Gentium intelligendam esse, juxta uniformem Patrum Expositionem, quam & ratio convincat. Quia etiam Vaticinio huic Esaiano par esse Michæanum supra dixi, hinc de similibus idem esto Judicium, ut ad eorum intelligentiam ex Augustini & aliorum Interpretum orthodoxorum mente nihil amplius superesse videatur, quam ut Bellarmini defensores hoc moniti exemplo discant in posterum cautius mercari, ne quidvis pro quovis vel ex ipsis Scriptoris Canonicis, vel Ecclesiasticis etiam ad dogmatum suorum obfuscationem Lectori Veritatis orthodoxæ studioso audeant obtrudere. Ad tertium secundi hujus Oraculi locum vel partem, videlicet *Lapidem de Monte abscissum* quod attinet, lubet super eo audire *Esthim*, sequentia notantem: *Quid sit Lapis ille abscissus de monte sine manibus, exponit Augustinus, dicitque Christum intelligi, de regno Iudeorum sine virili operâ exortum, qui confregit omnia Idolorum Regna, & factus est Mons magnus, qui est Ecclesia Catholica, quæ universa faciem terræ replevit.* Visibilitatem Ecclesiæ perpetuam hæc secum non trahere, partim ex iis constare potest, quæ ad antecedentia jam sunt dicta, partim quoque ex iis patebit, quæ ad tertium nunc oraculum restant dicenda, quod est *Evangelicum*.

Exhibet illud *Civitatem Montanam* verbis CHRISTI descriptam, quam descriptionem de Ecclesiâ ejusdemque Visibilitate, & quidem perpetuâ, Augustinum intellexisse Bellarminus contendit. Id sicut de ipsâ Visibilitate suo tempore contra Donatistas urgere potuit *Augustinus*, quod ab Ipso etiam occasione antecedentis Oraculi factum esse vidimus; ita demonstratione prolixissimâ opus erit, ut ostendatur, Augustinum ullibi in suis contra quoscunque adversarios Scriptis, vel ex hoc, vel alio utriusque Testamenti Oraculo pro perpetuâ Ecclesiæ Visibilitate pugnasse, aut pugnare efficaciter potuisse, quam tamen Bellarminus hic omnibus modis propugnare conatur. Ipsum verò Oraculum hoc Evangelicum quod concernit, post ea, quæ nuper modò

in *Vindictis Evangelico-Thomisticis* è præcipuis Papistarum Commentatoribus adducta sunt, illud hic tantum addo, novissimum Sacræ Scripturæ Interpretem *Caricerium*, Minorum ordinis Scriptorem, Antecessorum exemplo coactum fateri, CHRISTUM in Concione hâc Montanâ, undè præsens oraculum est desumptum, *Discipulos instruxisse de Dignitate Apostolatûs*, quæ Explicatio ex asse cum Barradii, Maldonati, Jansenii Gandavenfis, Tirini & aliorum Glossis convenit. Quæ enim *Salmero* aliquot argumentis ex hoc Oraculo collectis ad perpetuam Ecclesiæ visibilitatem probandam produxit, & *Conzenius* suo adprobavit calculo, *Spanhemius* in Dubiis, ut vocat, Evangelicis, hic minime dubiis, ita fecit non tantum dubia, sed omnino incerta, ut iis nullam Civitatem munitam superædificare tutum sit. Indè *Grotius*, in non paucis papizans, cui hæc omnia fuere quam notissima, examinatis utrinque rationibus, vi Veritatis ductus ita ad hoc Oraculum scripsit: *De Cætu piorum, qui, dum vixerunt Apostoli, facilius, quam postea, dignosci potuit, hic directe non agi, & præcedentia & sequentia ostendunt.* Possent forsitan id insuper adjici inter alia, quæ ad Oraculi hujus illustrationem non planè non pertinere videntur, esse hanc de Civitate Montanâ locutionem, sicut aliæ plures in Novo inprimis Testamento, parabolicam, adeoque pro stringente argumento non adhibendam, nisi ad Augustinum præprimis & hic esset respiciendum & attendendum, quæ Ejus super hâc Quæstione constans fuerit Sententia. Is sicut non ad eò impertinenter suo, quod semper notandum est, tempore ex hoc & antecedentibus oraculis pro Ecclesiæ verè Catholicæ visibilitate contra Donatistas angulares argumentatus est, multumque hâc methodo obtinuit: Ita si de perpetua Ejus visibilitate interrogatus Sententiam ferre debuisset, nullum planè est dubium, quin à parte Evangelicorum stetit. Non vanam esse hanc conjecturam, videbit, qui in augustissimi Doctoris hujus Scriptis non plane est hospes. Ea certe hic & ibi inveniuntur hujus rei documenta, quæ de mente Ejus dubitare non sinunt. In prolixissimâ ad Vincentium Epistolâ, in quâ pluribus Ecclesiæ in hoc Mundo militantis faciem depingit, inter alia id etiam de eâ scribit: *Ipsa est, quæ aliquando obscuratur & tanquam obnubilatur multitudine Scandalorum, quando peccatores intendunt arcum, ut sagittent in obscurâ lunâ rectos corde.* In aliâ ad Helychium Epistolâ, itidem valde prolixâ, de novissimis temporibus ad ductum non unius Oraculorum agens, sequentia habet: *Quando Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & Stelle cadent de Cælo, & virtutes Cælorum commovebuntur, Ecclesia non adparebit, impiis tunc persecutoribus ultra modum sevientibus, & remoto timore, tanquam arridente Mundi felicitate, dicentibus, Pax & Securitas.* Et iterum in aliâ ad Januarium Epistolâ hæc ad præsens Institutum pertinentia leguntur: *Prius, quàm illud fiat, quod Apostolus dicit, cum CHRISTUS adparuerit, Vita vestra, tunc & vos adparebitis cum Ipso in Gloria, obscura videtur Ecclesia in tempore peregrinationis suæ, inter multas iniquitates gemens.* His si addantur, quæ circa finem libri de Unitate Ecclesiæ, ad quem ipse Bellarminus provocat, ad illustrandum hoc de Civitate Montanâ contra Donatistas Oraculum Augustinus adduxit, quæ item in Enarratione Psalmi decimi circa comparisonem Ecclesiæ cum Luna copiosissimè monuit, ut &, quæ in capitibus proximè antecedentibus ipse iterum Bellarminus ex Augustino circa veram Ecclesiæ membrorum considerationem amplissimè suppeditavit, de mente hujus Sancti Doctoris quoad Ecclesiæ Invisibilitatem juxta Sententiam Evangelicorum è Sacra Scriptura satis perspicuam dubitare non permittunt, ut adeò trias hæc Oraculorum, ex quibus prælucente Augustino perpetuam Ecclesiæ Visibilitatem ostendere conatus est Bellarminus, ejus invisibilitatem plane non tollat, Augustino tum temporis contra Donatistas id scribente, quod hodie per tot Seculorum experientiam doctior fortè non scriberet, nisi certo quodam cum temperamento, & si fortè cum iis agendum esset, quos hodiernum Donatistarum premere vestigia paulò ante est dictum; quod responsum ad ea etiam pertinet testimonia, quæ Bellarminus post alias Ecclesiæ perpetuè visibilis demonstrationes ex Augustino protulit, utpote unius ejusdemque tenoris.

vid. Zeh-
ner. Adag.
S. pag.
418.

num. 48.

num. 80.

num. 119.

Ad alteram nunc præscriptæ Quæstionis controversæ partem est transeundum, videlicet ad Ecclesiæ visibilitatem, quam Bellarminus iterum partim ex Sacræ Scripturæ Oraculis ad mentem Augustini explicatis, partim ex aliis Augustini testimoniis confirmare satagit. Illa sunt duo, unum ex Novo, alterum ex Veteri Testamento. Præcedat autem juxta ordinem à Bellarmino observatum id, quod ex Novo est desumptum Testamento, quo Gentium Doctor Paulus de Christo gloriosè ad Cælos ascendente scripsit, quod dederit quosdam Apostolos, alios Prophetas, alios Evangelistas, alios Pastores & Doctores, &c. Ad quod Oraculum Bellarminus observat, Apostolum docere, mansura in Ecclesiâ Pastorum & Doctorum ministeria & continuam ædificationem corporis Christi, & proinde visibilem Ecclesiam, usq; ad diem iudicii. Addit illustrationis & illationis causâ: Nam quando in Mundo sola esset Ecclesia invisibilis, non invenirentur illa ministeria, quæ non possunt exerceri, nisi se Pastores & oves agnoscant. Et quia Lectorem Augustini autoritate hic etiam ad suas trahere partes studuit Bellarminus, quasi eadem mens esset hujus augusti Patris, inde sequentia, quamvis non ad eodè pertinenter, subjunxit: Notandum, quod licet Veteres intelligant hunc locum de spiritali mensurâ corporis mystici, recentiores autem de corporali mensurâ corporum beatorum, quæ dicunt futurâ ante magnitudinis, quantæ fuerunt vel fuissent in perfectâ ætate suâ; omnes tamen intelligunt de novissimis diebus, quando complebitur numerus electorum. Augustinus utramq; explicationem tangit. Fraudulenter hic & cum Augustino & cum Lectore Veritatis studioso Bellarminus egit, cum videlicet Augustini locum Lectori exhibens, qui huic Instituto planè non inservit, & alterum silentio involvens, quo ex professo quasi hoc Oraculum tractavit, interrogatus nimirum super legitimo ejus intellectu à Co-Episcopo Paulino, qui hæc ad Augustinum scripsit: Hoc opto distinguas mihi in hac diversitate nominum quæ sit cuiq; nomini officiorum vel Gratiarum proprietas, quid proprium sit Apostolorum, quid Prophetarum, quid Evangelistarum, quid Pastorum, quidve Doctorum, in omnibus enim his nominibus diversis simile & propè unum Doctrinæ officium video fuisse tractatum. Hos autem Prophetas, quos post Apostolos posuit, non puto illos esse, qui ordine temporum ante Apostolos fuerunt, sed illos, quibus jam sub Apostolis per gratiam donabatur aut interpretatio Scripturarum & inspectio mentium, aut prædictio (aliâs, prædicatio) temporis securi, ut Agabus carnebat, qui & sanem prædixit instantem, & quæ B. Paulus in Hierosolymis passurus esset, & verbo denunciavit, & signo Zone Ejus ostendit. Nemo non videt, Paulinum hoc Apostoli Oraculum intellexisse de eo præprimis tempore, quo illud scriptum fuit. Neque contrarius hic fuit Augustinus, sequentia Co-Episcopo rescribens: De Prophetis hoc ita intelligo, quod ipse scripsisti, Prophetas eos dictos isto loco, ex quibus erat Agabus; non illos, qui venturum in carne Dominum prophetaverunt; Evangelistas vero invenimus, quos fuisse Apostolos non legimus, sicut fuerunt Lucas & Marcus. Pastores autem & Doctores, quos maxime ut discernere voluisti, eosdem puto esse, sicut & tibi visum est, ut non alios Pastores, alios Doctores intelligamus, sed idè cum prædixisset Pastores, subjunxisse Doctores, ut intelligerent Pastores, ad officium suum pertinere doctrinam. Hoc si ita sit, Augustino unâ cum Paulino Oraculum hoc de initio prædicationis Evangelicæ post Ascensionem Dominicam factæ, id est, de initio Ecclesiæ N. T. intelligente & explicante, omnè id cadit, quod Bellarminus exinde pro Ecclesiæ perpetuò visibilis indeficibilitate ausus est concludere. Et quamvis concederetur, quod concedi potest sine ullo Veritatis Evangelicæ detrimento, insinuare simul Apostolum voluisse perpetuam Statû Ecclesiæ Rationem quoad nunquam in eâ desituram Pastorum imprimis & Doctorum seriem & perpetuò mansura eorum ministeria, ita exercenda, ut Pastores & Oves se cognoscant; non tamen ritè sequitur aut inde concluditur, fore idè Ecclesiam semper visibilem & ita conspicuam, ut nunquam non possit digito monstrari & dici, hæc est Ecclesia, ad quam omnes æternum vivere cupientes decet congregari, contra quam Inferorum portæ non prævalebunt, cum ea in utroque Testamento non semel inciderint tempora, quibus hæc demonstratio non solum difficilis, sed & omninò impossibilis fuit. Ut Novi Testamenti tempora, quæ hic præsertim attenduntur, respiciamus, durantibus per tria ferè Secula Persecutionibus, si quis de æternâ Beatitudine sollicitus ad Ecclesiam Romæ subterraneam eumq; Cætum se contulisset, cujus Ascensio in tenebris & occulto latitantes, ad singula quævis momenta, acerbissima à Tyrannicis hostibus tormenta certissimamq; mortem expectare debuerunt, nâ is pro stultorum maximo habitus fuisset. Alia etiam post hæc fuerunt tempora, hæreticis ita universum orbem inundantibus, ut miratus sit ac dolenter ingemuerit, quod à Fide orthodoxâ

Eph. 4.

lib. 22.
de C. D.
cap. 15.
seqq.

Epist. 58.

seduci se passus fuerit, per paucis in residuo manentibus, qui tamen ob numerum ferè nullum pro nullis fuere habiti, undiquaque graviter pressi & tantum non planè oppressi. Succedere non unius generis Scandala, eas inferentia tenebras, ut oculatissimum esse eum oportuerit, qui Ecclesiam Christi Sponsam videre & ab aliis distinguere voluisset, adeò ut Christus amisisse Sponsam multis non planè cæcis fuerit visus. Gloriantur quidem Optici Romanenses, ea se videre & indice digito ostendere posse, quæ aliis, cæcis præsertim Lutheranis, invisibilia esse solent, utentes forsitan Micro- vel potius Macroscopiis, quæ non tantum minima quævis, & ob parvitatem vix conspicienda, oculis exhibere solent, sed & majora, & quod proverbio dicitur, ex Muscâ, imò quod adhuc minus, ex pediculo Elephantum facere possunt, rerum naturalium rimatores curiosissimi. Concedamus Phisicis Speculatoribus hæc delicias, non planè nullo usu beatas, & multorum Experimentis in publico comprobatas. At ut in Theologicis rebus persuaderi nobis patiamur, esse genus hominum singulare, qui soli recto oculorum usu præditi, aut instrumentis artificialibus instructi, ea videant, quæ aliis, etiam oculatissimis, minus sunt perspicua, hæcenus impetrare à nobismet ipsis non potuimus Evangelici. Nimirum oculatiores sunt hodierni Ecclesiæ perpetuò visibilis & idè indeficibilis Defensores Eliâ Prophetarum maximo, & nisi quid Laudis debita ei velimus detractum, perspicacissimo, qui, ut de septem in Israelitico regno solius Dei Trinunius-colarum milibus Eî, quamvis non Deo, incognitis nunc nihil dicam, si in Regno Judaico meliorem cultus Divini & Religionis avitæ statum esse scivisset, non in Eremum itinere tam prolixo Exulivisset, solum se Dei Trinunius cultorem sincerum super adhuc esse existimans.

Vid.
Ephem.
Erod.
Tom. II.
pag. 483.

Bibl. S.
lib. IV.
pag. m.
257.

Sed ad Augustinum, quem porrò testem adducit Bellarminus & Interpretem illius Oraculi, quod ex Veteri Testamento ad probandam Ecclesiæ perpetuò visibilis indeficibilitatem in medium attulit, desumptum ex Psalmo post quadragesimum septimo, vel juxta Ebræos octavo, quo *Deus fundasse in æternum*, juxta Interpretum Vulgarum, & quæ ex Augustino est Bellarmini observatio, *Ecclesiam*, id est, *Civitatem suam* dicitur, hæc cum Bellarmini notatione, *rem ipsam clamare, totum Psalmum esse de fundatione Ecclesiæ Christianæ tanquam visibilis & novæ Civitatis*. Repeti hic responsionis loco debet, quod Sixtus Senensem de Augustini in Psalterium Enarrationibus monuisse alibi jam, & nisi fallor, superius quoque est dictum, *Genus Expositionis ubiq; allegoricum esse & morale, literalis intelligentia parum attingens, & videri Hieronymum in Epistola ad Augustinum hos Commentarios taxare tanquam nimis obscuros, & in nonnullis etiam à recta linea, & à sua Græcorumque omnium Tractatorum mente discrepantes*. Addit Sixtus, *suspicio Hieronymum desiderasse in his Enarrationibus explicationem Psalmorum juxta Ebræicæ Veritatis puritatem, & Græcorum Expositionum Sententiam*. Sed cum Augustinus Ebræici Sermonis esset ignarus, & in Græcis Literis non esset sic instructus, ut Græca Commentaria evolvere potuisset liber à manu, necesse fuit illum sæpe ex inopia literalis intelligentiæ à vero ac proprio literæ sensu ad extortas destitute Allegorias. Hinc Bellarminus ipse, quamvis citatum Regii Palæstis Oraculum de Civitate Dei non de terrenâ Hierusalem, utpote per Titum juxta Christi Vaticinium eversa, sed de Ecclesia velit intellectum, inque argumento Psalmi observet, *cum pertinere ad Ecclesiam juxta Augustini mentem*; negare tamen non potuit, *Interpres Græcos, Chrysostomum, Theodoretum & Euthymium existimasse, ad literam tractari de re edificatione Hierusalem post reversionem à Captivitate Babylonica*. Et ut ut fieri posse contendat, ut *Spiritus S. utrumque intenderit sensum, de quo nunc disputandi locus non est, agnoscit tamen contra scriptum, magis intendisse posteriorem, videlicet, de Civitate Hierusalem, quia constat, eam Civitatem Ecclesiæ Christi gessisse figuram*. Post plerosque alios Interpretes *Mausius*, non attenta Authoritate humana, & in argumento Psalmi notat, *Ex contextu patere, fuisse decantatum hoc Carmen post ingentem Exercitum aliquem à manibus Hierosolymorum Divinibus repulsum, inque eo Authorem probare, DEVM esse firmum Urbis Hierosolymæ præsidium, utpote cujus solius nutu & potestate ejus obsidio soluta sit*; & in ipsa citati ex Eo Oraculi expositione, Verba juxta Editionem Latinam Eucharistica, *DEVS fundavit eam in æternum*, ad normam Textus Ebræi, mutavit in *Votiva vel Optativa*, & ut ita dicam vel scribam sperativa, *DEVS firmabit vel firmet eam in æternum*, pro uberiori mutata Versionis intellectu addens, *Sensum esse, sicuti illam nunc defendit ac firmavit, sic, speramus, deinceps porrò firmabit*. At se fellit eos Spes. Nam *Manasses Ezechie filius, qui post Patrem regnavit Hierosolymis, quod à Patre degenerasset, & relicto Domino culturas impias exercuisset, compedibus catenisque vinculis Babyloniæ abductus est, unde tamen post aliquantum temporis spatium Hierosolyma reversus, & in*

pristinum Principatum restitutus est. Verum sextus à Manasse Hierosolymorum Rex Sedechias (ut alios omittam, sub quibus Iudeorum res non parum adstricta) effossis oculis Babyloniam translatus est, & cum eo universus ferè populus: Templo atque Vrbe incensis. Hoc igitur, DEUS firmabit eam in æternum, non tanquam certa predictio sumi debet, sed ex sola spe dictum, aut tanquam aliquod Votum, ut verti debeat, Deus firmet eam &c. Hec ille, de quo in præfixis ordinariis Censuris illud cum Elogio habetur, quod nunquam à sincerâ Ecclesiæ Romanæ fide vel latum unguem deflexerit, & quod opera Ejus, inter quæ Commentarij in Psalmos eminet, Fidem Ecclesiæ Catholice Apostolicæ & Romanæ, & Salem Charitatis in explicandis Divini Verbi Mysterijs sic exprimant, ut sacræ inspirationis Spiritu plenum, dolosam Iudeorum doctrinam sub nomine Dei blasphemam, sub prætextu religionis impiam, sub Veritatis specie fallacem, genuinâ atq; authenticâ Expositione sic confutasse, nemo sit, qui non admiretur.

Ad cætera Augustini testimonia, quæ Bellarminus pro ulterius demonstrandâ Ecclesiæ perpetuò visibilis indeficibilitate adducit, prolixius respondere non est opus, cum ejusdem sint argumenti cum iis, quæ suprâ jam contra Donatistas agere, nobisque Evangelicis nihil planè cum illis esse negoti, ostensum fuit, hoc saltem nunc addito, pervertere Bellarminum sententiam Donatistarum, quasi totam visibilem Ecclesiam, paucis quibusdam in Africâ exceptis, petiisse docuerint, cum tamen distinctio Ecclesiæ visibilis & invisibilis planè non attentata fuerit ab illis, de Ecclesiâ in univèrsium absque hoc respectu visibilitatis vel invisibilitatis distinctivo docentibus, quod exceptis quibusdam in Africa locis ubique aliâ in univèrso terrarum orbe defecerit, contra quos num Augustinus ritè potuerit disputare, ad eorum visibilem cætum provocando, qui verè Catholici erant, si judicent, quibus Polemosophiæ sacratoris studium curæ & cordique. Aliis nimirum armis pugnavit augustissimus disputandi Magister, Oracula videlicet Sacra gnæviter urgendo, quibus Ecclesiæ Christi perpetuitas extat promissa, atque Notas Ecclesiæ, ex quibus Vera cognosci debet à falsâ, ei, cujus doctrinam Ipse cum aliis profitebatur, applicando, & Donatistarum latibulis utpotè impertinentes detrahendo. Id si observasset Bellarminus, quod omninò contra hæreticos, quos vocat, ex Augustino disputaturus debuit, non toties tamque turpiter impigisset, Augustinum invitisimum contra eas trahendo partes, quibus tamen defendendis eum promtorem esse ex jam dictis constat, & ex portò dicendis constabit uberius, præmissis ubi jam ad ipsam Quæstionem controveriam de Ecclesiæ vel visibilis vel invisibilis errabilitate vel errandi possibilitate est deventum, contra quam Bellarminus suam his verbis proponit Sententiam: *Ecclesia absolute non potest errare, nec in rebus absolute necessariis, nec in aliis, quæ credenda, vel facienda nobis proponit, sive habeantur expresse in Scripturis, sive non: Et cum dicimus, Ecclesiam errare non posse, id intelligimus tam de univèrsitate fidelium, quam de univèrsitate Episcoporum, ita ut sensus sit ejus propositionis, ecclesia non potest errare, id est, id quod tenent omnes fideles tanquam de Fide, necessario est verum & de Fide, & similiter id, quod docent omnes Episcopi tanquam ad Fidem pertinens, necessario est verum & de Fide.* Jungit quidem Bellarminus in hac Sententiâ, quam suscepit defendendam, explicatione fideles Laicos Episcopis, sed, quod ex tota Ejus tractatione adparet, non nisi secundariò, primariò respiciens Episcopos, quos in Concilio congregatos Ecclesiam dicit repræsentativam, à quorum Sententiâ fideles Laicos tanquam Ecclesiæ subditos pendere justum sit & æquum. Quid Evangelici hic sentiant, non est ita obscurum aut incognitum. Videlicet sicut Ecclesiam univèrsalem & verè Catholicam vi Promissionum Divinarum in Fidei fundamentum impingere posse negant, ne Inferorum portæ contra eam prævalere videantur, Ita totam, quæ patet orbis, visibilem Ecclesiam, & hinc quamvis particularem multò magis hic & nunc posse in Fidei etiâ fundamento errare, & à Veritate salvifica recedere, Exemplo non uno docti adfirmant, inque Romana in specie Ecclesia id factum, documentis & rationibus undiquaque probatissimis constantissimè tuentur, id quod hæc etiâ Vindiciâ ex Augustino satis manifestè ostendunt, qui nunc etiam Arbitrèr erit, quid de hac Quæstione controverfa in genere sit statuendum, cujus testimonia à Bellarmino citata contra Evangelicos non esse, patebit, si ritè inspiciantur. Dum enim augustissimus Doctor scribit, *Cultrum Dei consistere præprimis in Fide, Spe & Charitate*, non video, qua ratione id ad Ecclesiæ quocunque respectu consideratæ inerrabilitatem vel errandi impossibilitatem demonstrandam possit inservire, cum id, quod fieri debeat, ab Augustino indicetur, non quid fieri soleat aut in consideratione imbecillitatis humanæ possit. Dum ea præter Sanctus Pater contra Donatistas scripsit: *Scripturarum à nobis tenetur Veritas, cum id facimus,*

Enchir.
cap. III.
lib. I. con-
tra Cre-
tcon. c. 33
quod

quod univēse jam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas; ne quoniam Sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit hujus obscuritate Quæstionis, Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate Sacra Scriptura commendat &c. supra jam, ubi de Judice Controversiarum egimus, ostensum fuit, agere Augustinum in his verbis de eâ Quæstione controversâ, quæ antehac inter Orientales & Occidentales circa hæreticorum Anabaptismum fuit agitata, quam ad fundamentales Fidei salvificæ articulos non pertinuisse, à nemine vocatur in dubium. De cætero, quid Augustinus de Ecclesiæ, vel potius de Ecclesiæ Doctorum infallibilitate, ad quam Bellarminus hic utpotè Ecclesiam representativam tam audacter provocat, senserit, in eodem opere satis luculenter ostendit, scribens: *Non debet Ecclesia sese Christo præponere, quum ille semper veraciter judicet, Ecclesiastici verò Indices ut homines plerunque falluntur.* Dum porrò idem Augustinus contra eosdem donatistas in eodem argumento & controversiâ decretum Concilii generalis vocavit *universæ Ecclesiæ consensum*, non semel hæcenus dictum fuit, ad quæstionem Facti, non Fidei id pertinere, neque ad Conciliorum vel Episcoporum in iis congregatorum, tanquam Ecclesiæ representativæ infallibilitatem trahi debere. Id quod ad ea etiam verba antehac aliquoties fuit observatum, quibus Doctor ille Sanctus graviter monuit, *disputare contra id, quod universa sentit Ecclesia, insane esse insolentissime*: cum integer illius loci contextus doceat, augustissimum Patrem ibi non de Fidei salvificæ capitibus, sed de Ecclesiasticis ritibus hic & ibi differentibus egisse. Et ne videamur Evangelici ab Augustino ita deserti, ut in hac etiam Quæstione controversâ tantum defensivè nobis agendum sit, atque solum respondendi onus ad testimonia ex Eodem objecta nobis incumbat; idèo juvat addere in signe aliquod documentum Confessionis Augustinianæ, quod præter Ivonem Gratianum in Jure Canonico nobis suppeditat, ad prælens Institutum quam-maximè accommodum: *Quod interrogavimus, credis Sanctam Ecclesiam, Remissionem Peccatorum, Carnis Resurrectionem, non eo modo interrogavimus, ut quomodo in Deum creditur, sic & in Ecclesiam Sanctam Catholicam, quæ propter eam Sancta & Catholica est, quia rectè credit in Deum. Non ergo diximus, ut in Ecclesiam, quasi in Deum crederetis, sed intelligite, nos dicere & dixisse, ut in Ecclesia Sancta Catholica conversantes in Deum crederetis; crederetis etiam resurrectionem carnis, quæ futura est.* Benè observat ad hunc locum, cujus Notæ jussu Gregorii XIII. ad hoc opus Decretorum sunt adscriptæ, *Lectum fuisse olim, credis IN Sanctam Ecclesiam inductam verò esse hanc particulam IN ex aliquot vetustis (codicibus) & Ivone, atque ita loquendum docuisse Augustinum sæpè.* Prodesse id potest contra Caramelem, qui post Tannerum hanc particulam IN Articulo Symboli de Ecclesiâ omni modo non ita pridem ivit defensum, scribens Apologiam pro Ex-Rabbino quodam Christiano, *Johanne Baptistâ Ionâ*, Viro, quod Elogium ei adtribuit, docto & pio, &, quod quam-maximè attendendum venit, de Ecclesiâ Romanâ benè merito, quod nimirum in Doctrinæ Christianæ Ebraicâ translatione (in gratiam, nisi fallor, Ecclesiæ Romanæ) dixerit & scripserit, *Credo IN Ecclesiam Catholicam &c.* Ut enim non dicam vel opponam, hanc particulam & in Græca & in Arabica Fidei Christianæ Translationibus, quas ante hos triginta & amplius annos horum Idiomatum periti in Gallia, cum *Privilegio Regis*, itidemque in gratiam & promotionem Fidei Romanæ ediderunt, notanter omittas esse; ea, quæ Caramelem ex Ebraismo adducit, juxta eum idem esse, five dicatur, *credo Deum, credo Deo, vel credo in Deum*, vel si loco Dei substituat Ecclesia, aliàs & aliâ occasione pluries ex Augustino discutiuntur. Addere nunc saltem placet Verbum, quos ad citatum ex Augustino locum Glossa Juris Canonici non sine causâ adposuit: *Credo Deo, credasque Deum, plus credo valere, Si credas in Eum, quam quod Ei vel Eum.*

Supereft nunc, ut ea breviter quoq; excutiantur, quæ contra Evangelicorum argumenta perpetuam Ecclesiæ visibilitatem & indeficibilitatem, & quæ huic est conjuncta vel adnexa, errandi impossibilitatem impugnantia Bellarminus respondere est conatus. Quamvis enim in primi & tertii membrorum tractatione Augustini nulla fiat mentio, eaq; ex Augustino testimonia, quæ pro Ecclesiæ Invisibilitate & errandi possibilitate solent adduci, silentio prætermiserit, impotens nimirum ad quidquam reponendum; quia tamen in secundi etiam membri excusione circa Ecclesiæ perpetuè visibilis indeficibilitatem ea occurrunt, quæ ad cætera quoq; aliquem videntur habere respectum, idèo Bellarmini vestigia præmentes intra terminos ab Eo observatos nunc etiam manebimus, cæteris Augustini testimoniis extra omnem contradictionis aleam & in salvo positis.

Ante omnia autem observari debet, ponere Bellarminum aliquod in acie argumētum, & quidem Augustini auctoritate munitum, quod, nescio, num ex Evangelicorum scriptis ostendi possit. Bellarminus id hunc in modum proponit: *Quod Ecclesia, nimirum visibilis, possit deficere & aliquando deficiat, probant*, videlicet Ecclesiæ Romanensis adversarii, *primò ab initio Mundi, ubi in solis Adamo & Evâ tota consistebat Ecclesia, saltè in virtute, utroque tamen amittente fidem & apostatante à Deo, ut patet post alios etiam ex Augustino.* Sed quia exinde sequeretur, non visibilem modò Ecclesiâ, sed omnem simul atque totalem per apostasiam posse à Deo & verâ in Deum fide recedere, quod nullus Evangelicorum hæctenus docuit, inque probando, quod Ecclesia visibilis possit deficere, nunquam ad statum hominis ante Lapsum fuerit adcessum, idèd hujus argumenti vindicias in se suscipere Evangelici non tenentur. Ad quia verò modum Bellarmino non insolitum fuit, ea adversariis adfingere argumenta, quæ pro suis non agnoscunt; ita in hujus etiam Quæstionis tractatione pleraque & potiora omisit, quæ ex Augustino imprimis ad demonstrandam Ecclesiæ visibilis deficiabilitatem possunt adduci. Eminent inter alia ejus testimonia huc pertinentia brevis illa recensio Status Ecclesiastici ab Adamo ad Moysen, de cujus tempore secundum Bellarminum proposuit argumentum, quam enarrationi suæ in Psalmum centesimum & vigesimum octavum, vel juxta Ebræos nonum, inseruit his verbis: *Aliquando in solo Abel erat Ecclesia, & expugnatus est à fratre malo & perditio Cain. Aliquando in solo Enoch erat Ecclesia, & translatus est ab iniquis. Aliquando in sola domo Noe erat Ecclesia, & pertulit omnes, qui diluvio perierant, & sola natavit in fluctibus Arcæ, & evasit ad sinum. Aliquando in solo Abraham erat Ecclesia, & quanta pertulit ab iniquis, novimus.* Accedat locus ferè parallelus, ex lib. 16. c. 12. opere de Civitate Dei desumptus, de tempore Abrahami Patriarchæ agens: *Apud Chaldeos jam tunc etiam superstitiones impie prevalebant, quemadmodum per cæteras gentes. Una igitur Tharæ domus erat, de qua natus est Abraham, in qua unius Verè Dei cultus, & quantum credibile est, in qua jam solâ etiam Ebræa remanserat lingua, quamvis & ipse, nimirum Abrahamus, sicut jam manifestior Dei populus in Aegypto, ita in Mesopotamiâ servivisse Diis alienis, Iesu Nave Narrante refertur, cæteris ex progenie illius Heber in linguas paulatim alias & in alias Nationes defluentibus. Proinde, sicut per Aquarum diluviûm una domus Noe remanserat ad reparandum genus humanum, sic in diluvio multarum Superstitionum per universum Mundum una remanserat domus Tharæ, in qua custodita est plantatio Civitatis Dei.* Uterque quidem hic Augustini locus aliqua videtur exhibere, quæ ad Ecclesiæ visibilis indeficibilitatem pertinere possent; verùm si ritè expendantur, non nisi Evangelicorum sententiâ rectè intellectam fistent. Addantur, quæ non ita pridem de Origine & progressu Antitheismi circa hanc & sequentem temporis periodum ex non uno Authorum partis adversariæ sunt collecta, & non parum Lucis huic Institutio commodabunt. Cætera, quæ Bellarminus sibimet ipsi de Idololatriâ populi Israel tempore Moysis, ut & de Apostasiâ decem tribuum, & corrupto simul Statu in Regno Juda, tempore Prophetarum celeberrimi Eliæ objicit, utpotè visibilem in puritate cultus Ecclesiâ non solùm in dubium vocantia, sed eam planè ex oculis subducentia; quia ex Augustino infirmare non potuit, in suo manent pretio. Quod autem contra Esaïæ & Jeremiæ gravamina, quibus de universali totius populi Apostasiâ suis temporibus sunt conquesti, ex Augustino objicit Bellarminus, docenti, *Prophetas & Apostolos universum quandoque populum reprehendere, quasi nemo bonus ibi sit, cum tamen multi supersint boni; & è contrario interdum consolari omnes, quasi omnes sint boni, cum constet, multos ibi malos esse,* Evangelicorum non ferit Sententiâ, quibus hæc synecdochica Scripturæ locutio incognita non est, à cujus observatione tamen adeò nullum Ecclesiæ invisibili timent detrimentum, ut potius insigne momentum ei exinde existiment accedere, nimirum nullo planè modo negantes, semper inter malos super adhuc aliquos esse & manere bonos, sicut inter bonos nunquam ferè non aliqui etiam reperiuntur mali, ad minimum hypocriseos larvâ tecti, exterius saltem & coram hominibus aliquam pietatis speciem præ se ferentes. Quod verò pauci inter malos boni latentés aliquam visibilem constituent Ecclesiâ, Augustinus neque dixit, neque dicere potuit, nisi & is Eliâ oculatior esse voluisset. Oraculum cap. 9. Danielis de cessatione sacrificii Judæorum juxta Augustinum & alios Patres intelligi debere, Evangelici ultrò largiuntur.

Ad verba Christi autem, quibus tempore Adventus sui fidem vix in terrâ inventum

R

ventum

Luc. 18.

de Unit.
Ecclief.
cap. 15.vid.
Erasmi.
Schmidt,
h. loc.Conc.
Evang.
cap. 124.

11. Theoz.

ventum iri prædixit, ex Augustino & aliis Interpretibus aliquid amplius erit observandum. Duobus modis intelligi ea posse Bellarminus putat, uno, si dicat, *Dominum non loqui de Fide simpliciter, sed de eximia quadam fide, que in paucis reperitur, & in paucissimis reperienda sit in ultimis diebus, juxta expositionem Hieronymi & Augustini*, altero, si dicatur cum Theophylacto, *loqui Dominum absolute de Fide, & velle dicere, paucos tempore Antichristi fideles futuros, non tamen nullos, nec tam paucos, ut non faciant Ecclesiam*. Sicut autem altera explicatio nobis opposita non est, ita utramque conjunxit Augustinus, dissimulante quidem Bellarmino, *Conzenio* tamen ingenue id agnoscente, dum in commentario ad h. loc. sequentia Augustini verba exhibuit: *Id nos intelligimus vel propter ipsam Fidei perfectionem, qua ita difficilis est in hominibus, ut in ipsis quoque admirabilibus sanctis, sicut in ipso Mose, inveniatur aliquid, ubi trepidaverint vel trepidare potuerint; vel propter iniquorum abundantiam & bonorum paucitatem*. Dicat nunc Bellarminus ex Augustini mente, quam non totam expressit, an paucitas bonorum præ iniquorum abundantia magis conspicua esse soleat, & annon potius hi ut plurimum illos premere adque extremas qualvis angustias adigere conspiciantur, hic & ibi latibula quaerere coactos? Non pro singulari argumento hic adlegabo eam quorundam explicationem, qua Christum de fide *Politica* ultimis temporibus valde manca, si non plane nulla, vaticinatum fuisse existimant, utut *Didacus Stella* quoque eam suis inseruerit enarrationibus, verbis, quæ hic legantur, non indignis, utpote præsentis seculi genium egregie describentibus: *Si loquamur de fide, qua homo homini fidem vel habet vel servat, neque illa suo habetur loco, sed tanta est hominum hujus seculi vanitas, ut merito illud Ethnicum locum habeat: Nusquam tuta fides! Quocumque enim te verteris, vix invenies, cui tuto fides, nec qui sibi fidere audeat. Sicut enim Deo neque fidimus, neque fidem servamus, ita & homines aliquando nec nobis fidem vel servant vel habent, ut sic par pari reddatur. Iam sinceritas antiqua perit, abierunt aurea illa secula, modo nemini fidere audemus. Olim omne as alienum sine testibus, & sine chirographo probatissimum erat; nunc è converso etiam testibus & chirographo ipso fidem facientibus audent debitores debitum negare creditoribus, tanta est in hominibus perfidia & nequitia. Qua de causa nec amicissimis nec notissimis jam fidem facimus sine jactura*. Neque etiam rigore urgebo sententiam eorum, qui hæc Christi verba de primo ejus adventu intelligunt, à *Guilhelmo Esthio* sequentibus verbis expressam: *Hoc non inepte referripotest, ad primum Christi adventum, cui & Ecclesia adcommodat Feria secunda ante Vigiliam Nativitatis Domini, ad laudes antiphona secunda. Omnes enim illa antiphona sonant primum Christi adventum, & sensus est: Christus, quem vos expectatis venturum, cum venerit, numquid fidem inter homines inveniet, maxime in populo Judaico, q. d. non inveniet, non recipietur, juxta illud: In propria venit, & sui tum non receperunt. Loquitur autem Dominus de se tanquam adhuc venturo, respiciens ad eorum expectationem, quibus loquebatur, sicut & hoc dictum est: Tu es, qui venturus es, id est, qui venturus expectaris à Judæis. Sed & ei non inhærebimus sensui, quem à Christo intentum *Iansenii Gandavenis* existimavit, scribens: *Non tantum significat defectum & paucitatem fidei in hominibus, qui vivi reperientur in novissimo die, sed etiam in hominibus cujuslibet temporis. Et tamen sic loquitur, quasi tantum significet defectum fidei in hominibus, qui in adventu ipsius reperientur in terra vivi, propterea, quod sic semper loquatur de suo adventu, ut cum velit quovis tempore à fidelibus expectari, quasi ipsorum sit futurus tempore*. Has inquam & alias horum Christi verborum interpretationes, non unam eandemque fidem, vel etiam temporis periodum respicientes, pro decisionis fundamento jam non habeo, quamvis exinde constet, auctores earum Augustini sententiæ non ita adhæsisse, ut non liberum sibi esse putaverint, ab ea aliquatenus secedere, & propriam Lectori exhibere; solam nunc *Cajetani* notationem ex abundanti adhuc adscribam, qui sui temporis, id est, seculi superioris aliquam rationem esse habendam in hujus Textus enucleatione observavit, sequentia animose inculcans: *Non sum Propheta, neque Propheta filius, sed video viam valde frequentatam ad verificationem hujus Textus. Magna siquidem mundi pars Mahumetana est, & parva pars Christianis relicta tot hæresibus & schismatibus ac pravus usus est repleta, ut exiguus verè fidelium numerus jam adparere videatur. Verè autem fideles dico professores Christiana fidei verbis & factis. Judicet hinc Lector, an cæteris fidelium tam exiguus dici possit aut debeat visibilis, & magis quidem, quam**

11. Theoz. magna pars infidelium, numero semper major & illustrior? Locus Pauli de Apostasia, tem-

fia. tempore illius futura, qui homo peccati dicitur, ex iis, quæ supra de Antichristo sunt dicta, explicari possunt, unde patebit, Augustinum quoad hoc quoque punctum Evangelicis non adversari. Illud verò Augustini testimonium, quod ex epistola ejus quadragesima & octava Bellarminus opponere ausus est Hilario, egregie contra Ecclesie visibilitatem disputanti, illustrari debet per aliud, quod paulò ante ex eadem epistola fuit adductum.

LIBRI QUARTI,

De

ECCLESIA MILITANTE

CAPUT SECUNDUM

De

Ecclesia Notis in genere, & Evangelicorum in specie.

Quid de Notis vel rerum signis in abstracto & in antecessum sciri debeat, ut eo facilius postmodum in concreto de Ecclesie notis & signis agi possit, alias & alibi ostenditur, nobis nunc in eo tantum occupatis, an Augustinus Evangelicorum, an verò Romanensium notas agnoscat magis evidentes, per quas vera à falsa discerni possit Ecclesia. Non autem opus habuisset Bellarminus, Lutherum cum Augustana Confessione ejusque Interpretibus committere, quod ille septem, hi verò duas tantum Ecclesie notas habeant, cum facillime hæc inter se concilientur, iis, quæ Lutherus recensuit specialius, ad generaliora reductis; non ita facilis è contrariò res fit, diversas Romanensium opiniones componere, quorum studio numerum Ecclesie signorum & Notarum ad centenarium usque, insigni liberalitate vel potius prodigalitate, multiplicatum esse, spissum & crassum *Thoma Gozii* sub hoc titulo opus ostendit, Ecclesiam tanta signorum & Notarum mole non parum gravans. Quæ Augustinus in contra epistolam fundamenti libro adduxit, eum non pro notis vel signis Ecclesie perpetuis, ex quibus Ecclesia agnosci possit & debeat, sed pro Motivis saltem habuisse, quibus se tum, suo nimirum tempore, inductum & ex turpi Manichæismo ad Ecclesiam verè Catholicam fuisse adductum & insuper motum testatur, ut in eadem constans maneret, proxime in speciali Notarum Romanensium examine ex ipso ostenditur Augustino. Nunc cum inter notas, quas Evangelici paucis contenti ad Ecclesie agnitionem putant sufficientes, emineat sincera verbi ex S. Literis & scripturis Canonice prædicatio, juvat audire, quid Augustinus de ea statuerit, locis ab ipso Bellarmino suppedatis. Ita autem Doctor Augustinus: *In scripturis didicimus Christum, in scripturis didicimus Ecclesiam.* Addit contra Donatistas: *Has scripturas communiter habemus, quare non in eis & Christum & Ecclesiam communiter re- tinemus?* Posteriora hæc verba tunc Bellarminus omisit, eomet ipso testatus est, Pontificios exemplo Donatistarum id omittere, quod ex Augustini consilio quammaximè debebant observare. Sed alia ex iisdem Augustini epistolis sunt loca, quibus hæc Evangelica veritas de Ecclesie à scripturis cognitione confirmatur. Egre- gia certè sunt, quæ contra eosdem Donatistas alibi scripsit: *Quomodo confidimus ex divinis literis accepisse nos Christum manifestum, si non inde accepimus & Ecclesiam manifestam?* Et post aliqua ibidem: *Non quisque nostrum in justitia sua, sed in scripturis divinis querit Ecclesiam.* Qualia ferè sunt, quæ Epistola (una tantum interposita) se- quente monuit: *In sanctis libris, ubi manifestatur Dominus Christus, ibi & Ecclesia declaratur.* Ubi simul eisdem Donatistas porro graviter perstringit: *Isti autem mirabili cæcitate, cum ipsum Christum præter scripturas (id est, nisi ex scripturis) nesciant, ejus tamen Ecclesiam non divinarum literarum auctoritate cognoscunt, sed humana- rum calumniarum vanitate confingunt.* Eisdem Ecclesie Christi & sacre scripturæ hostes in alia iterum Epistola hunc in modum adloquitur, vel potius adscribit: *At- tenditis falsa, quæ vobis dicuntur ab hominibus aut mentientibus aut errantibus de tra- ditione Codicum divinatorum, ut in heretica separatione moriamini; & non attenditis, quod vobis ipsi Codices dicunt, ut in Catholica pace vivatis.* In aliis quoque Augustini scriptis non pauca leguntur, quæ ad præsens institutum facere possunt, ea præp- rimis, quæ sub initium undecimi libri de *Civitate Dei* extant rationem status ejusdem insigniter describentia: *Civitatem Dei dicimus, cujus ea scriptura testis est, quæ non*

vid. D. Ca-
lov. Meta-
ph. Div.
part. 1.
p. 625. &
seqq.

Epist. 165.
contra
Donati-
stas,

Epist. 48.
ad Vincen-
tium,

Epist. 50.
ad Bonifa-
cium.

Epist. 127.
contra
Donati-
stas.